

УДК 811.161.2'42:82(477.85)-2

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-213-55>

ОМОВЛЕННЯ ПРОСОДИЧНИХ ЗАСОБІВ КОМУНІКАЦІЇ В ДРАМАТИЧНОМУ ТЕКСТІ БУКОВИНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

VERBALIZATION OF PROSODIC MEANS OF COMMUNICATION IN THE DRAMATIC TEXT OF BUKOVINIAN WRITERS

Струк І. М.,

orcid.org/0000-0002-9883-8818

кандидат філологічних наук, доцент,

асистент кафедри сучасної української мови

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Савка О. Т.,

orcid.org/0009-0006-5756-6007

магістр

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

У статті репрезентовано драматичний текст як дворівневе утворення, що становить єдність вербальної (репліки) та невербальної (ремарки) комунікації; складну семіотичну одиницю, поліфонію якого формує авторське та персонажне мовлення. Структурна одиниця невербальної комунікації в драматичному тексті – ремарка, що допомагає візуалізувати прочитане; для структурних одиниць вербальної комунікації притаманний комплексний ієрархічний характер: первинна одиниця – репліка або монолог, вторинні – діалог, полілог.

З урахуванням інтонаційного оформлення мовлення, що є виявом емоційно-вольового ставлення того, хто говорить, до предмета мовлення та слухача, виокремлено мовленнєві ремарками, які відображають просодичні компоненти комунікації в драматичному тексті – важливі елементи, що визначають інтонаційне оформлення мови, створюючи атмосферу, характер персонажів та ритмічну структуру реплік. Вони відіграють ключову роль у виразності діалогу та драматичній дії. Зосереджено увагу на просодичних ремарках, що відображають інтонаційні характеристики мовлення персонажа, підкреслюють значущість слів або створюють напруження, вказують на темп мовлення (швидкий, повільний), диференціюють емоційні ситуації, сприяючи створенню відповідного образу персонажа. Омовлення просодичних засобів відбувається через прислівники, прийменниково-відмінкові конструкції, дієслівні одиниці та ін. Проаналізовано просодичні компоненти, які засвідчують урочистий, офіційний тон пафосного, патетичного мовлення, а також підкреслюють квазірозмовний характер театрального дійства.

Джерельною базою дослідження послуговували діалогічні та монологічні фрагменти з драматичних текстів буковинських письменників (Ю. Федьковича, С. Воробкевича, С. Яричевського, І. Синюка), драматичні здобутки яких є індикатором розвитку культури на Буковині другої половини XIX – початку XX століття.

Ключові слова: драматичний текст, репліка, ремарка, невербальна комунікація, просодичні компоненти.

The article considers a dramatic text as a two-level formation, forming a unity of verbal (cue) and non-verbal (remark) communication; a complex semiotic unit, the polyphony of which is formed by the author's and the character's speech. A structural unit of non-verbal communication in a dramatic text is a remark that helps to visualize what has been read – it describes the place and time of the action, defines the mise-en-scene, adds touches to the image of the character, reveals the essence of the author's vision of a particular scene. The structural units of dramatic verbal communication have a complex hierarchical character: the primary unit is a recitation or monologue the secondary units are dialogue and polylogue.

Taking into account the intonation of speech, which is a manifestation of the speaker's emotional and volitional attitude towards the subject of speech and the listener, the author distinguishes speech utterances that reflect the prosodic components of communication in a dramatic text – important elements that determine the intonation of speech, the creation of atmosphere, the character of the characters and the rhythmic structure of utterances. They play a key role in the expressiveness of dialogue and dramatic action. Attention is paid to prosodic remarks that reflect the intonation of the character's speech, emphasize the meaning of words or create tension, indicate the

pace of speech (fast, slow), differentiate emotional situations and help to create an appropriate character image. The prosodic means are used through adverbs, prepositional and case constructions, verbal units, etc. The article analyses the prosodic components that testify to the solemn, official tone of pathetic, pathetic speech and also emphasize the quasi-conversational nature of the theatrical performance.

The source of the study is dialogic and monologue fragments from dramatic texts by Bukovinian writers (Y. Fedkovych, S. Vorobkevych, S. Yarychevsky, I. Syniuk), whose dramatic achievements are an indicator of the development of culture in Bukovyna in the second half of the nineteenth and early twentieth centuries.

Key words: dramatic text, replica, remark, non-verbal communication, prosodic components.

Постановка проблеми. Драматичний текст – це дворівневе утворення, що становить єдність вербальної та невербальної комунікації; складна семіотична одиниця, з чітко розмежованим мовленням персонажів та автора, які створюють інформаційний канал між комунікаторами, автором і читачем; подвійне кодування інформаційного каналу направлене не лише на реципієнта, але й на персонажів; визначає прагматичну направленість твору. У драматичному тексті чітко розмежовано авторське (невербальна комунікація) та персонажне (вербальна комунікація) мовлення. Вербальну комунікацію відтворюють репліки, невербальну – ремарки (авторські пояснення у тексті драматичного твору).

З-поміж різноманіття авторських коментарів виокремлюємо групу ремарок, які характеризують мовлення персонажів (мовленнєві). Вони ілюструють *просодичні* (голосові характеристики: темп, тембр, висота, гучність тощо) та *екстралінгвістичні* (використання у мовленні пауз, покашлювання, сміху, позіхань, плачу) комунікативні складники.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У лінгвістиці термін «просодія» використовують у широкому розумінні. Більшість лінгвістів визначають просодію як «сукупність супрасегментних характеристик, тобто динамічних, висотних, часових змін, які характеризують той чи інший відрізок мовленнєвого континууму (склад, фонетичне слово, фразу) й виконують смислорозрізнявальну роль. Просодичні явища усного мовлення – інтонація, ритм, фразовий наголос в акустичному аспекті визначають частота основного тону, амплітуда інтенсивності і темп мовлення. Взаємозв'язки між цими параметрами є нелінійними, а спосіб, у який поєднуються фізичні показники, щоб відобразити три основні параметри, також варіюється» [1, с. 96].

Інтонаційне оформлення висловлювання або ж інтонація – комплексна єдність, на думку В. Паращука, сформована варіаціями: «1) тону, 2) гучності (сили вимовляння) і 3) темпу (тобто швидкості мовлення та розстановки пауз). Отож, поняття просодії та інтонації співвідносяться, як більш загальне (просодія) й один з компонентів загального (інтонація)» [2, с. 193]. Інтонація «відбиває інтелектуальний і емоційно-вольовий зміст мовлення; багата інтонація народжується в результаті смислової і емоційної діяльності мовця і є найсильнішим засобом впливу» [3, с. 72–73].

Ф. Бацевич вважає просодичні засоби складником акустичної системи комунікації, розрізняє «екстралінгвістику (паузи, кашель, зітхання, сміх, плач) і просодику (темп мовлення, тон, тембр, висота, гучність, манера мовлення, спосіб артикуляції – акання, шепелявлення тощо)» [4, с. 60–61].

На думку Л. Солощук, «просодичні компоненти становлять комунікативно значуще інтонаційне оформлення вербальних висловлень, здатних передавати різний зміст синтаксично та семантично ідентичних речень завдяки інтонаційному варіюванню» [5, с. 38]. Авторка наголошує на емоційності інтонації, зазначаючи, що «емоції, які переживає адресант, для адресата є додатковою інтонацією, він бере її до відома, конструюючи подальший комунікативний процес зі своїм партнером» [5, с. 40]. Водночас компоненти просодії передають численні нюанси змін в емоційному настрої мовця.

Мета нашої розвідки полягає у виокремленні та систематизації просодичних компонентів як складників невербальної комунікації та в аналізі засобів їх омовлення в драматичних творах буковинських письменників кінця XIX – початку XX століття (Ю. Федьковича, С. Воробкевича, С. Яричевського, І. Синюка).

Виклад основного матеріалу. Просодичні комунікативні компоненти становлять комунікативне значуще інтонаційне оформлення вербальних засобів. Відображаючи інтонацію, з якою звучить те чи інше висловлювання мовця в драматичному тексті, письменники кваліфікують її як погрозливу, схвальну, іронічну тощо. У драматичному тексті просодичні ремарки відображають інтонаційні характеристики мовлення персонажа та омовлені різноманітними за семантикою прислівниками. Просодичні компоненти, що вербалізовані *якісно-означальними прислівниками*, характеризують мовлення персонажа за фізичними ознаками чи психічним, емоційним станом мовця (*живо, енергійно, клопітливо, скоро, скоренько, незначно, голосно, неохітно, глухо, нетерпляче, здивовано, перелякано, уражено, елегійно, злобно, гарячо, зимно, остро, грізно, сердито, хитро, весело, жартобливо, серйозно, проречисто, скромно, задирчиво, покійно, соромливо, гречно, патетично, строго, пишно, офіційно, чванно*).

Просодичні елементи вказують на позитивний емоційний стан адресанта, викликаний здебільшого мовленнєвими діями співрозмовника. Вони супроводжують репліки, що репрезентовані окличними реченнями: ВИГОВСКИЙ. *Хто хоче сорок, кажу сорок тисяч червоних заробити?* КОЗАКИ (*весело*). *Я! Я! Я!* [Федьк., III, I ч. Б, с. 481]; ТАНАСІЙ (*втішно*). *Се в мене мудра, розумна дитина, в батька вдалася!* [Воробк., с. 453]. Подекуди просодичні компоненти є додатковими авторськими коментарями до специфічних для буковинців прощальних побажань, що не завжди потребують комунікативної реакції адресата. Напр.: МОНАХ (*голосно*). *Бувайте ж ви здорові в добрий час! Та не забудьте часом і за нас!* [Федьк., III, I ч. А, с. 310].

Ремарки можуть вказувати на здивування мовця, пов'язане з позитивними почуттями. Значення омовленого компонента посилює репліка, що містить перепитування, припущення (вираженню припущення сприяють дієслова *думати, може видавати, здаватися*), напр.: МАРИСЯ (*здивовано*). *Так? А я думала, що ви не можете видавати багато, бо і вам, здається, не дають багато* [Ярич., с. 245].

Ремарка-словоформа (*грізно*) посилює розпач, зреалізований окличними чи питальними репліками з пафосним звертанням до абстрактного поняття *круча* 'тоска', означеного прикладкою *чорна ти матір*, напр.: ИВАН. *У неї лиш Олексик є що є! – лиш він є варт у неї знати, що ся з батьком стало! – Лиш він а білих ніхто! – О, круча, чорна ти матір, ти!..* ЛАГАДИН (*грізно*). *Иване!* [Федьк., III, I ч. А, с. 217]. Авторське зауваження (*сердито*) у мовленні персонажа конкретизує питальна конструкція, у якій адресата названо *тим чортом*. Препозиція часток *а вадь* (остання запозичена з угорської мови, слово *вадь* (від угор. *vagy*) – «або, чи» надає питанню характеру ствердження, пор.: ДОВБУШ (*сердито*). *А вадь, що він послушав того чорта?!* [Федьк., III, I ч. А, с. 386].

Тон комунікативної ситуації, визначений прислівниковою лексемою *серйозно*, супроводжує репліку, в якій достовірність інформації забезпечують окличні конструкції, заперечна, стверджувальна (*Я не жартую! Се чиста, найбільша правда!*), пор.: ЗАМАШИСТИЙ (*серйозно*). *Я не жартую! се чиста, найбільша правда! А скільки ж то ви разів йому заборгували?* [Ярич., с. 248].

У драматичному тексті С. Яричевського, Ю. Федьковича частотні просодичні ремарки, що засвідчують урочистий, офіційний тон пафосного, патетичного мовлення та супроводжують репліки, які насичені абстрактною лексикою *щастя, надія*, зворотами публіцистичного стилю *я втішаюся надією, святий край, розкас світлий*), як-от: КОБЗАР (*проречисто*). *Я щасливий княжим щастям. Я втішаюся надією на кращі дні мого святого краю...* [Ярич., с. 413]; ВИГОВСКИЙ (*офіційно*). *Козацка депутація чикає на розкас світлий ваш* [Федьк., III, I ч. Б, с. 478].

Подекуди просодичні компоненти супроводжують привітання, які побудовані за принципом синтаксичного паралелізму, ускладнена римою, напр.: ГАРБУЗИХА (*пишно*). *Коли добрі – то просимо у хату! А коли лихі! – то прошу з Богом минати!* [Федьк., III, I ч. Б, с. 257]. Ремарка (*чванно*) вказує на пихатість Потоцького – героя п'єси Ю. Федьковича «Хмельницький», який протиставляє себе гетьману, називаючи останнього лайливими словами (низка негативних номінацій формує ампліфікацію): ПОТОЦКИЙ (*чванно*). *Хмельницький пан?! Хмельницький хлоп, гадюга, змінник, хам!* [Федьк., III, I ч. Б, с. 303].

Поєднання прислівника з модальною часткою *ніби* у ремарці підкреслює театральність драматичного тексту. С. Яричевський вказує на удаваність емоцій персонажів, зреалізованих низкою перепитувальних речень, посилених вигукowymi лексемами, напр.: ЯРОСЛАВ (*ніби здивовано*). *Я?... панно Олю? чому ж так?* [Ярич., с. 265]; ОЛЯ (*ніби сердито*). *Ей, недобрі ви, пане Ярославе* [Ярич., с. 268].

У драматичному тексті С. Яричевського подекуди фіксуємо прислівникові ремарки – характеристики мовлення у формі компаратива. Репліка, яку супроводжує такий просодичний елемент, побудована на основі *кільцевого повтору* – стилістичної фігури, що полягає в повторенні слова, словосполучення, однакових звуків на початку і в кінці якого-небудь мовлення – відтворює впевненість мовця, напр.: ОЛЯ (*відважніше*). *Добре, мамцю, добре!* [Ярич., с. 275].

Специфічним явищем, що виявляє індивідуальний стиль С. Яричевського, є просодичні компоненти, у яких авторське мовлення репрезентоване двома прислівниковими лексемами (*спішно, хрипло; сумно і наївно; важно, урочисто; здивовано, опісля rado*) або складними прислівниками, композитами (*пестливо-жартобливо, комісно-поважно*). Своєрідні авторські неологізми дають можливість точніше передати мовленнєву поведінку персонажа, напр.: ГАНЖА (*спішно, хрипло*). *Ти, батьку, розкажи, най світу явно буде, які там у ляхів є справедливі суди, та й як там засудили „лицаря” панове, що вбив твою дитину, кров із твоєї крові?* [Ярич., с. 319]; ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ (*важно, урочисто*). *Панове! лицарі! батьки! молодці! браття! О, честь вам, що у груді в вас святе завзяття!..* [Ярич., с. 330]; ПРАКСЕДА (*здивовано, опісля rado*). *Так! Тепер? Най буде! Рado на те пристаю, бо ви нам дуже подобалися* [Ярич., с. 275]; ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ (*пестливо-жартобливо*). *Ов, бідна головка! болить, добродію, бідна! (До Ярослава) А що ж там нового в політиці?* [Ярич., с. 226]; ЮЛІАН (*комічно-поважно*). *Дякую, дякую за признання! Ти dop'єш, я бо також живу і ділаю по власним принципам!* [Ярич., с. 433].

Неодноразово просодичні ремарки омовлені трьома прислівниковими формами (*злісно і голосно, напів з плачем*). Семантику страждання посилюють репліки, у складі яких фіксуємо вокативний інтер'єктив, риторичне питання із самохарактеристикою у формі прикладки, напр.: ПРАКСЕДА (*злісно і голосно, напів з плачем*). *Боже мій, Боже! По що ти мене так покарав, бідну?..* [Ярич., с. 231].

Ремарки, виражені поєднанням прислівника міри та ступеня ознаки *дуже* з якісно-означальними прислівниками, вказують на сильний вияв певних емоцій. Актуалізації уваги адресата сприяють мовленнєві вставки у ремарках – парантези (*очевидно, як самі видите*) та етикетні звертання (*добродію, панове*), напр.: ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ (*дуже певно*). *Очевидно, добродію, що не знає!* [Ярич., с. 230].

Просодичні ремарки нерідко омовлені *прислівниками способу дії*, що утворені шляхом адвербалізації (*нишком, шепотом, півшепотом, жертом, грозом*). Ремарки, вербалізовані прислівниками *шепотом, півшепотом* вказують на небажання адресанта озвучувати інформацію для всіх учасників комунікативного акту. Здебільшого мовленнєва дія адресована одному з членів полілогу, напр.: ЯРОСЛАВ (*шепотом*). *Методку, питай, хто се? А то може пізнати поголосу* [Ярич., с. 240]; ЯРОСЛАВ (*півшепотом*). *А давно се?* (Ярич., с. 264).

У творах Ю. Федьковича фіксуємо ремарки, виражені протилежними за семантикою прислівниками *жертом – грозом*. Іронічний характер реплік посилений вигукowym комплексом, напр.: СЕМЕН (*жертом*). *Ха ха ха ха! Та-ж ти 'го сам опришком вчора звав?* [Федьк., III, I ч. Б, с. 144]. У наступній ситуації репліка-реакція на питання адресанта – непряма відмова, виражена плеонастично, напр.: ДМИТРО (*грозом*). *П'єш горівки?! МАРКО. Ти-ж хіба мене не знаєш, що від одної чарки лиш такий ти п'яний стану, що и третой не зрозумію?!* [Федьк., III, I ч. Б, с. 147].

Про розгубленість мовця інформують ремарки омовлені прислівниками *ніяково, потиху*, значення яких посилюють репліки, що становлять питальні чи незакінчені речення, напр.: ХАН

(*ніяково*): *То чим же я тебе обдарую, красавче мій чудний та дивний?* [Ярич., с. 398]; ШЕВЧИХА (*потиху*). *Мій чоловік! Як вас тут застане, то ми пропали...* [Федьк., III, I ч. Б, с. 224].

У драматичному тексті С. Яричевського подекуди засвідчуємо прислівникові ремарки (*дальше так само, як перше*), що вказують на повторювану просодичну дію. У такій комунікативній ситуації репліка побудована за принципом *анезису* (додаткового зауваження, що знижує ефект попередніх реплік), пор.: ОЛЯ (*дальше так само*). *Пан Ярослав не розповів ані одної сцени з улюблених романів французьких, а він вже те бувало так гарно розповідав!* [Ярич., с. 230]. Ввічливість персонажа підкреслює ремарка (*як перше*), у репліці її маркує формула ввічливості *Даруйте пане* – вигук та іменник в ролі звертання. Парантеза здається пом'якшує твердження мовця, напр.: МАРИСЯ (*як перше*). *Даруйте пане, але ви, здається, дуже, дуже мало маєте грошей* [Ярич., с. 245].

Просодичні ремарки можуть бути омовлені *прийменниково-відмінковими* слововформами зі значенням способу дії. Ця група ремарок широко представлена у творах С. Яричевського. Найчастіше такі одиниці становлять слововформи, виражені сполученням прийменника з іменником в *О. в.:* з *пафосом*, з *неохотою*. з *поклоном*, з *викидом*, з *одушевленням*, з *натиском*, з *кпинами*, з *емфазою*. Так, мовлення православного священика, визначене ремаркою (*з емфазою*), плеонастичне, марковане мовними одиницями конфесійного стилю мовлення: порівняльна конструкція біблійного походження як *Йона з паці кита*, алюзія з фідеїстичного тексту *многі і многі літа*, нагромадження засобів художньої виразності у конструкції (метафора, метонімія, епітет) *спастися із паці лютої неволі*, лексика *Господь, сподобити*. Посиленню емоційної виразності сприяють кореневі (*князь, княжити*) повтори, антонімічні лексеми (*воля – неволя*), пор.: О. ПРОКОПІЙ (*з емфазою*). *Як Йону з паці кита, тако сподоби Господь князя нашого спастися із паці лютої неволі. щоби княжив нам з волі ще многі і многі літа...* [Ярич., с. 417]. Піднесений душевний стан мовця у репліках відтворюють питання риторичного характеру (*І де ти їх назбирав, тих звуків чудових?*), контекстуальні синоніми (*пісні – звуки; душа – ліра*), порівняння як *зачарована ліра*, напр.: ХАН (*з одушевленням*). *Кобзарю мій! Наспівав же ти мені пісень, що в моїй душі їх повно. Звенить вона в мене, як зачарована ліра! І де ти їх назбирав, тих звуків чудових?* [Ярич., с. 393].

С. Яричевський конкретизує інтонаційні особливості мовлення персонажів за допомогою конструкцій, до яких входить означення, виражене прикметником, напр.: ЗАМАШИСТИЙ (*з космічною гідністю*). *А так! Мій правдивий, нефальшований товариш. Має честь з ним бути. А ви ж як гадали?* [Ярич., с. 245]. Такі просодичні компоненти посилюють репліки, емоційність яких досягається через стилістичний прийом *гемінації* (лат. *geminatio* – подвоєння), що полягає в контактному повторі слова, словосполучення чи речення три і більше разів, напр.: КНЯЗЬ (*з наголою радістю*). *Ті дзвони! Ті дзвони! Ті саміські дзвони!* [Ярич., с. 404].

Ю. Федькович залучає просодичні ремаркові конструкції у *крайній розпущі, у крайній ярості, лихої волі*, які вказують на найвищий ступінь емоційного стану мовця, пор.: ДЗВІНКА (*у крайній розпущі*). *Я пропала!..* [Федьк., III, I ч. А, с. 304]; ХМЕЛЬНИЦКИЙ (*в крайні ярості*). *А гетман каже, що кінець!!! Заклич ми зараз депутацію...* [Федьк., III, I ч. Б, с. 477]; ШВЕЦ (*лихої волі*). *Так пізно – а в тебе ще позамикано?* ШЕВЧИХА. *Припрятувала в коморі – от и замклась* [Федьк., III, I ч. Б, с. 182].

С. Яричевський у функції ремарок використовує порівняння *мов зі сну, мов спросоння*, що характеризують стан комуніканта у процесі мовлення. Ці порівняльні конструкції можна замінити прислівником способу дії *сонно*, проте зворот *мов зі сну* вказує на театральність, несправжність дійства, напр.: КНЯЗЬ (*мов зі сну*). *То де ж княгиня, мій хоробрий воєвода?* [Ярич., с. 412]; СТЕПАН (*мов спросоння*). *А, Михайло! А тебе яким вітром сюди занесло?* [Ярич., с. 464]. Письменник часто використовує ремарки, що поєднують дієприкметник чи прикметник з орудним відмінком однини у функції обставини способу дії: НАРОД (*глухим гомоном*). *Милосердя, князю, в днину Воскресення!* [Ярич., с. 418].

У творах Ю. Федьковича та С. Воробкевича омовлюють просодичну невербальну дію дієприслівники, напр.: ІВАН (*зодригаючись*). *І то в день Вартоломія!..* [Федьк., III, I ч. А, с. 259]; ДЗВІНКА. *Що каже она? Довбуш мій брат? (Харчучи). Ніж той...* [Федьк., III, I ч. А, с. 395]. Нерідко у творах Ю. Федьковича фіксуємо просодичні елементи, репрезентовані дієприслівниковими зворотами, що за значенням наближаються до фразем. Такі ремаркові конструкції здебільшого маркують конфліктно зумовлені ситуації, напр.: ЧОРА (*закусуючи зуби*). *Він! А добре мір!* [Федьк., III, I ч. А, с. 296]; ДОВБУШ (*усе у більшу ярість впадаючи*) [Федьк., III, I ч. А, с. 234]; ЧОРА (*сип'ючи, як гадина*). *Лиш остро! Чуєш! Остро! В серце!* [Федьк., III, I ч. А, с. 301].

З-поміж просодичних компонентів у творах буковинських письменників виділяємо такі, що омовлені дієсловами мовлення *говорити, кричати, бомборосити, співати, читати, кликати*. Лексема *говорити* має значення «мати здатність висловлювати думки, почуття, володіти мовою» [6, с. 187], позбавлена конотативного забарвлення, напр.: ДЗВІНКА (*говорить*). *Се є пісня про того хорошого Джоголю, що 'го красна Паладійка застрілила* [Федьк., III, I ч. А, с. 279]. Натомість, ремарка-лексема *кричати* має сему 'дуже голосно говорити'. Крик мовця може привертати увагу адресата, що знаходиться на дальшій відстані, напр.: СЕМЕН. *Ха-ха-ха! Самі брехні! (Кричить)*. *А що старий вже готов?* (Воробк., с. 406). У наступному прикладі крик викликаний тривогою і посилений вигуківим елементом-діалектизмом (підкреслений графічно), пор.: ЗУХ (*кричить*). *Гва-а-авт!* [Федьк., III, I ч. Б, с. 195].

З-поміж просодичних елементів, що відображають тембр мовлення персонажа, у п'єсі І. Синюка фіксуємо ремарку, виражену діалектною одиницею *бомборосити* «бурмотати» [7, с. 36]. Напр.: ДВІРНИК. *Що такого, що писаря нема?.. Мабуть, повернув до оренди, дуже любить ту сивуху. Тра хіба когось за ним післати. (Кричить)*. *Гей, нема нікого там, брє?* [Син., с. 158]; ПИСАР (*бомборосить*). *Це штрофи за школу. (Кидає)*. ДВІРНИК. *З тих штрофів, відай, ніколи не виліземо. Коби того професора вже раз хапнуло, може би ліпший прийшов. Відпишіть, най відсидять. ПИСАР (бомборосить)*. *Це з суду. Варє, чого хотя? (Бомборосить)*. *Свідощтва моральності для Костя. Що писати?* ДВІРНИК. *Ага, за бійку. Гм, гм...* [Син., с. 159].

Дієслівна лексема *співати* (ремарка) часто супроводжує тексти пісень, що є засобами реалізації категорії інтертекстуальності драматичного тексту, напр.: АНДРІЙ (*співає*). *А на Петра в Чернівцех Продав дїтько фіру лих. – А три баб єго фричут: Купи, дїтьку могоричу!* [Федьк., III, I ч. Б, с. 250]; ВСІ ТРИ (*співають*). *В цілїм світі така мода, Що в весілля не п'ють воду, А то з тої лиш причини, Що є меди, що є вина!* [Федьк., III, I ч. А, с. 426]. В останньому прикладі паремія *В цілїм світі така мода, // Що в весілля не п'ють вод* описує традиції українського народу, відображає ментальність українців, поблажливе ставлення до застілля, до частування алкогольними напоями.

При аналізі просодичних елементів у драматичному тексті звертаємо увагу на темпоральні, тональні та динамічні характеристики. Темпоральні особливості (темп мовлення) здебільшого залежить від індивідуальних особливостей мовця. У різних регіонах України темп мовлення неоднаковий, зокрема побутує думка, що для носіїв західноукраїнських говірок притаманне порівняно швидке мовлення. На думку Ю. Шевельова, «прикметною рисою цієї діалектної території є пришвидшений темп мовлення порівняно з повільним на Сході України» [8, с. 65]. Л. Коць-Григорчук вважає, що «у говірках південно-західного наріччя української мови висока швидкість мовлення є результатом збільшення сили видиху, підвищення тону наголошених складів та скорочення середньої тривалості складу, причому таке мовлення сторонній слухач може сприйняти як сварку мовців» [9, с. 322].

Для представників гуцульського краю, що здебільшого є персонажами творів буковинських письменників, також характерний пришвидшений темп мовлення, нерідко спричинений схвильованістю мовця, який репрезентують окличні та питальні репліки, конструкції, побудовані на основі апосіопезису з лексичними повторами.: ЗАМАШИСТИЙ (*скоро*). *Паннуцю, панну!*

Пождіть-но! Словечко! (Марися обертається). А чи не міг би, чи не прийняли б там у себе мене... тес... моє... тес... як то називають... мою гардеробу? Га? (Ярич., с. 2490); ПРАК-СЕДА (живо). А ти ж його дуже любиш, добродію? [Ярич., с. 229]; КОБЗАР (живо-допитливо). Одну?... Котру?... Котру? [Ярич., с. 404].

Тональний діапазон у просодичних модуляціях мовців представлений від найменшого до найбільшого, напр.: ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ (*слабим голосом*). *Високоповажані мої панство!.. Сердечне дякую... добродію... за пам'ять і... пане добродію... зичливість, яку засвідчили мені панство... добродію... тим, що зволили мене добродію... відвідати!* [Ярич., с. 273]; ЯРОСЛАВ (*спокійніше*). *Помагати радою, служити опікою буду, певне, з цілою готовостю, по зможу, оскільки мені інтелектуальні сили допоможуть...* [Ярич., с. 272]; ЯРОСЛАВ (*сильніше*). *Але ж кажу їти вам додому!* [Ярич., с. 258].

Висновки. Отже, просодичні компоненти допомагають в інтонаційному оформленні вербальних засобів, створюють емоційну напругу, передають характер персонажів і допомагають читачеві краще зрозуміти підтекст реплік. Перспективу нашого дослідження вбачаємо в подальшому поглибленні знань про просодичні компоненти комунікації в драматичних текстах сучасних українських письменників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Tatham M., Morton K. Development in Speech Synthesis. West Sussex, 2005. 342 p.
2. Parashchuk V. Yu. Teoretychna fonetyka angliis'koi movy : navch. posib. dlia stud. f-tiv in. mov. Vinnytsia, 2005. 240 s.
3. Капська А. Й. Педагогіка живого слова: Навч.-метод. посіб. Київ: ІЗМН, 1997. 140 с.
4. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
5. Солошук Л. В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англомовному дискурсі : монографія. Харків, 2006. 300 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь, 2004. 1440 с.
7. Словник буковинських говірок / за заг. ред. Н. В. Гуйванюк. Чернівці, 2005. 688 с.
8. Шевельов Ю. В. Внесок Галичини у формування української літературної мови. Львів, 1996. 191 с.
9. Коць-Григорчук Л. М. Лінгвогеографічний аспект української синтагматичної акцентуації. *Записки Наукового товариства імені Шевченка. Філологічні науки*. Львів, 1997. Т. 234. С. 304–327.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТЕКСТОВИХ ДЖЕРЕЛ:

- Воробк. – Твори Ізидора Воробкевича. Львів, 1911. Т. 3 : Драматичні твори. 421 с. (Руська письменність).
- Син. – Синюк І. Мужики (Сільський образок в 3 діях). *Письменники Буковини початку ХХ століття*. Київ, 1958. С. 154–176.
- Федьк., III, I ч. А – Писання Осипа Юрія Федьковича. Перше повне виданє. Т. III. Перша часть А. Драматичні твори. З передруків і автографів видав др. Олександр Колесса. Львів, 1906. XVII+445 с.
- Федьк., III, I ч. Б – Писання Осипа Юрія Федьковича. Перше повне і критичне виданє. Т. III. Перша часть Б. Драматичні твори. З автографів видав др. Олександр Колесса. Львів, 1918. 625 с.
- Ярич. – Яричевський С. Твори у 2-х т. Том 2. Бухарест, 1978. 503 с.